

KIRJA-ARVIO

EUROOPPALAINEN LIBERALISMI: ETIIKKA, TALOUS JA POLITIIKKA

Kari Saastamoinen Atena
Kustannus Oy, Jyväskylä 1998.
000 s.

Kari Saastamoinen on kirjoittanut kirjan aiheesta, jota kohtaan Suomessa tunnetaan kasvavaa mielenkiintoa. Suomi saattaa olla esimerkiksi maasta, jossa suurelta osalta unohdettuja liberalismiin saavutuksia pidetään liberalismiin vastaisten voimien aikaansaannoksina. Tästä syystä Sitralle on annettava tunnustus siitä, että se on tukenut liberalismia valottavan kirjan julkaisemista.

Kuinka Saastamoinen on hankkeessaan onnistunut? Liberalismin määrittelyssä erotetaan toisistaan kaksi liberalismiin suuntausta; skottilainen ja ranskalainen valistus. Näistä edellistä pidetään liberalismiin klassisena versiona, jälkimmäistä sen modernina mannermaisena versiona. Tällä jaolla, joka jää Saastamoiselta tekemättä ja niin muodoin myös erittelemättä, on kuitenkin erittäin keskeinen merkitys liberalismiin ymmärtämiselle.

On tietenkin totta, että ranskalainen tai mannermainen liberalism selätti politiikan tasolla klassisen liberalismiin. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että klassinen liberalism olisi kuihtunut pois. Päinvastoin! Se on kehittynyt katkeamattomana traditiona David Humen, Adam Fergusonin ja Adam Smithin päivistä aina tähän asti eikä mikään osoita, että tämä traditio olisi menettämässä elinvoimaansa. Tämän asian jääminen huomiotta on valitettavaa ainakin kahdesta syystä.

Näistä ensimmäinen on se, että klassisen liberalismiin teoreettiset saavutukset eivät saa Eurooppalaisessa liberalismissa sellaista huomiota kuin ne ansaitsivat. Klassisella traditiolla on teoreettista ja metodologista annettavaa tutkimukselle. Sillä on annettavaa politiikalle, koska se on eritellyt useita yhä edelleenkin ajankohtaisia ongelmia

kuten lakien säätämistä ja niiden perustana olevia funktioita, perustuslaillisuutta ja poliittisen toiminnan tarkoituksia. Näissä suhteissa Smith ja Hayek ovat paikallaan, mutta he eivät pysty täysin täyttämään aukkoa. Esimerkiksi Smithiä pidetään myös lainsäätäjän tieteen kehittäjänä, ei ainoastaan markkinatalouden teoreetikkona.

Toinen syy on se, että Saastamoiselta jää analysoimatta missä määrin mannermainen liberalismi tasoitti tietä poliittisen vallan kasvulle, kollektivisille ja totalitarisille Euroopassa hylkäämällä klassisen liberalismiin opit valtiovallan käytön rajoista, vapaudesta ja demokratiasta. Nämä ilmiöt ovat osa eurooppalaista todellisuutta: Eurooppaa 1900-luvulla ei todellakaan voida pitää klassisen liberalismiin, mutta ei myöskään mannermaisena liberalismiin aikakautena, vaan kokeilukenttänä sellaisille aatteille, joista liberalismiin ajattelijat ovat jatkuvasti varoitelleet ihmisiä.

Kirjan otsikossa mainittu termi eurooppalainen on todella hyvä valinta. Eurooppalaisilla ajattelijoilla on merkittävä asema liberalismiin kehittäjinä. Eurooppa ansaitsee kirjansa saavutuksistaan, vaikka samalla on muistettava kuinka laajasta asiakokonaisuudesta on todellakin kysymys. Tuskin kukaan voi onnistua täydellisesti liberalismiin saavutusten kuvaajana. Tästä näkökulmasta Saastamoinen on tehnyt hyvää työtä eikä ole mitään syytä ryhtyä moittimaan häntä siitä, että hän ei ole ottanut kirjansaan jostain tiettyä ajattelijaa. Hänen tavassaan käsitellä asiaansa on kuitenkin kolme tekijää, joihin uskaltaisin puuttua.

Ensimmäinen havainto koskee amerikkalaiselle liberalismille kirjassa annettua tilaa, joka on riittämätön kuvaamaan maassa aiheesta käynnissä olevaa keskustelua. Esimerkiksi liberalismiin tutkijat ovat olleet yhteistyössä marxismiin tutkijoiden kanssa älyllisten rajojen avaamiseksi ja uusien ideoiden kehittämiseksi sortumatta vanhojen ideoiden puolusteluun. Tästä yhtenä esimerkkinä mainittava Chris Matthew Schiabarran Marx, Hayek, and Utopia (State Universi-

ty of New York Press 1995). Amerikkalaista liberalismia olisi siis pitänyt käsitellä joko tehtyä laajemmin tai jättää se kokonaan pois. Jälkimmäinen vaihtoehto ei olisi kirjaa heikentänyt.

Toinen tekijä on se, että Saastamoinen erittelee jonkin verran sekä liberalismiin teoriaa että siihen pohjautuvia poliittisia käytäntöjä. Kirja saattaisi olla liberalismia paremmin valaiseva, jos tekijä olisi keskittänyt liberalismiin teoriaan. Liberalismin konkreettisista saavutuksista puhuminen olisi vaatinut taas huomattavasti enemmän tilaa kuin viittaukset Thatcheriin. Nämä saavutukset ovat poliittisia, sosiaalisia, moraalisia ja taloudellisia ja niitä löytää monista maista kuten Ruotsista, Saksasta sodan jälkeen (Saksan talousihme) ja Neuvostoliiton harjoittamasta uudesta talouspolitiikasta.

Kolmatta tekijää, johon uskallan kiinnittää huomiota, kutsun piileväksi epäilyksi käsiteltävää asiaa kohtaan. On tietenkin hyväksyttävää olla kriittinen. Yksi ongelma on vain siinä, että kriittisyyttä näytetään sovellettavan yksinomaan liberalismiin. Toinen ongelma on siinä, että kriittisyyttä voi olla monenlaista: tutkija voi olla kriittinen työnsä teoreettisiin perusteisiin, käyttämiinsä menetelmiin ja lähteisiin. Hän voi suhtautua kriittisesti tutkimansa ilmiöön. Valinnat olisi hyvä ilmoittaa avoimesti. Koska nämä valinnat jäävät tekemättä, kriittiset huomautukset eivät oikein puhuttele ja jättävät tunnun aiheeseensa epäillen tai välinpitämättömästi suhtautuvasta kirjoittajasta.

Kokonaisuutena ottaen pidän Kari Saastamoisen kirjaa Eurooppalainen liberalismi hyvänä saavutuksena, jolle toivoisi mahdollisimman monia lukijoita yhteiskuntaelämän eri aloilta. Atena Kustannus on tehnyt hyvää työtä kirjan painoasun suhteen. Kirjan materiaali on jäsenetty hyvin ja sen havainnollistamiseen on kiinnitetty erityistä huomiota. Uskon, että Saastamoisen kirja edistää meillä tieteellistä ja poliittista keskustelua liberalismista.

Risto Harisalo